

نشانه‌ها (اصول و عملکردهای تدریس خوب

هر معلمی دوست دارد خوب تدریس کند. تدریس خوب بسیار لذت‌بخش و نشاط‌آور است؛ تدریس خوب یعنی تدریس حرفه‌ای. و اما موفقیت در هر حرفه‌ای مستلزم کسب دانش و مجموعه‌ای از فنون و مهارت‌هایی است که پشتوانه علمی دارند و به‌عنوان صلاحیت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای شناخته می‌شوند. صلاحیت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ی معلمی هم مثل سایر حرفه‌ها مبانی علمی و تجربی دارند و از نتایج تحقیقات علوم تربیتی، روان‌شناسی یادگیری، تکنولوژی آموزشی و سایر رشته‌های وابسته به آن‌ها به‌دست آمده‌اند. تکنولوژی آموزشی که علم کاربردی علوم تربیتی محسوب می‌شود، با عملیاتی کردن اصول و یافته‌های علمی، معلمان را در تنظیم فرایند یاددهی و یادگیری نظام‌مند، ارتقای کیفیت آموزش و بهینه کردن کارکردهای تربیتی و آموزشی آنان یاری می‌کند. از این مقدمه چنین استنباط می‌شود که شناسایی اصول و کارکردهای تدریس باید بر شناسایی نشانه‌های تدریس خوب مقدم باشد؛ زیرا اصول و کارکردهای تدریس از زمره پیش‌نیازهای تدریس خوب به‌شمار می‌روند که بدون شناخت آن‌ها، نشانه‌های تدریس خوب معنادار نخواهد بود.

اصول تدریس

برخی از اصول شناخته شده تدریس که مبانی علمی دارند، عبارت‌اند از:

۱ اصل اول: استفاده از آموخته‌ها و تجربه‌های قبلی دانش‌آموزان.

معلم باید درس جدید را از جایی شروع کند که دانش‌آموزان می‌دانند و قبلاً آن‌ها را یاد گرفته‌اند. این کار موجب پیوند دانش جدید با آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان می‌شود. این پیوند یادگیری را عمیق و معنادار می‌کند و پایداری و ماندگاری آن را افزایش می‌دهد.

۲ اصل دوم: استفاده از دانش و مهارت‌های کسب شده در زندگی روزمره.

چه بسیاری از کسانی که کسب دانش را در حد آگاهی کافی می‌دانند، غافل از این که هدف از تحصیلات رسمی، تربیت و انسان‌سازی است؛ انسانی که هم دانا باشد و هم در حل مشکلات زندگی خود و جامعه‌اش تأثیر بگذارد.

یادگیری صرفاً در حد با سواد شدن نمی‌تواند انسان را کارآمد و توانمند سازد. بنابراین، در اجرای برنامه‌های آموزشی، دانش باید با توانمندسازی دانش‌آموزان همراه شود.

۳ اصل سوم: در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان.

هر دانش‌آموزی هویت و شخصیت فردی خود را دارد. دانش و اطلاعات، توانمندی، استعداد و علاقه‌های هر دانش‌آموز منحصر به فرد است. هنر معلم آن است که اصل تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان را بپذیرد و آن را محور فعالیت‌های آموزشی خود قرار دهد، به‌گونه‌ای که همه دانش‌آموزان از فعالیت‌های کلاس درس به‌خوبی بهره‌مند شوند.

۴ اصل چهارم: آماده‌سازی دانش‌آموزان برای یادگیری.

آگاهی از پیش‌نیازهای دانش‌آموزان، بحث صمیمانه درباره نکات اصلی درس جدید، تبیین هدف‌های آموزشی، ایجاد انگیزه و جلب توجه دانش‌آموزان به اهمیت و سودمندی مبحث درسی، در آماده‌سازی ذهنی و مشارکت آنان در فعالیت‌های کلاس درس نقش بسزایی دارد.

۵ اصل پنجم: معنادار و هدفمند کردن آموزش.

هر مقدار بین مطالب درس جدید و آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان پیوند نزدیک‌تری برقرار شود و هر چه

دانش‌آموزان به اهداف درسی اشراف بیشتری داشته باشند، مطالب درس جدید برای آنان نشاط‌آور، معنادار و لذت‌بخش‌تر خواهد شد.

ع اصل ششم: تبیین و تعریف هدف‌های خاص و عام درس جدید.

هر درسی که معلم تدریس می‌کند، شامل دو هدف خاص و عام است. هدف خاص که مخصوص درس جدید و هدف عام که مشترک با سایر موضوعات درسی است، باید برای دانش‌آموزان به‌خوبی تبیین و تشریح شود.

ع اصل هفتم: این اصل شامل چند هدف عملی و تجربی است که روان‌شناسان تربیتی آن‌ها را آزمایش و کاربردهای آن را در تدریس توصیه کرده‌اند؛ مانند:

- ۷/۱. حرکت از مفاهیم ساده به مفاهیم پیچیده
- ۷/۲. حرکت از مفاهیم عینی به مفاهیم ذهنی
- ۷/۳. حرکت از مفاهیم جزئی به مفاهیم کلی
- ۷/۴. حرکت از مفاهیم عام به مفاهیم خاص
- ۷/۵. حرکت از دانسته‌ها به ندانسته‌ها
- ۷/۶. حرکت از روش قیاسی به روش استقرایی و برعکس
- ۷/۷. استفاده از انواع بازخورد به‌منظور تقویت یادگیری

عملکردهای کلی تدریس

عملکردهای تدریس از مهم‌ترین پیش‌نیازهای تدریس خوب محسوب می‌شوند. عملکردهای کلی تدریس بیشتر بر یافته‌های روان‌شناسی تربیتی یا تجربه‌های عملی مربیان تعلیم و تربیت مبتنی هستند. هیچ معلمی در هیچ پایه‌ای از کاربرد عملکردهای تدریس بی‌نیاز نیست. به عبارت دیگر، توانمندی معلم در به‌کارگیری فنون و مهارت‌های عملکردی تدریس حاکی از آن است که او تا چه حد بر هنر و دانش حرفه خود مسلط است. عملکردهای تدریس باتوجه به شرایط کلاس درس و محیط‌های یادگیری تغییر می‌کند. نوع عملکردهایی که در اینجا مشاهده می‌کنید، بیشتر خاص کلاس‌های حضوری است که در آن‌ها بین معلم و دانش‌آموزان و دانش‌آموزان با هم تعامل طبیعی و چهره به چهره وجود دارد. این عملکردها عبارت‌اند از:

۱. خلق موقعیت‌های مناسب یادگیری در کلاس درس
  ۲. ایجاد انگیزه یادگیری پیش از شروع درس و در حین فرایند یاددهی - یادگیری
  ۳. ایجاد شرایطی که به رشد بدنی و ذهنی دانش‌آموزان منجر شود.
  ۴. استفاده ابتکاری از فناوری‌های گوناگون، بازی‌ها و نوآوری‌های آموزشی که فرایند تدریس و یادگیری را تسهیل می‌کنند.
  ۵. جهت‌دهی دانش‌آموزان به سوی فعالیت‌های عملی و فعالیت‌های ذهنی خلاق و تفکربرانگیز
  ۶. الهام‌بخشی در زمینه پاک‌ی افکار، احساسات، عواطف و اعمال دانش‌آموزان
  ۷. ارائه اطلاعات همراه با توضیحات کافی، مستدل و قانع‌کننده
  ۸. تشخیص چالش‌ها و مشکلات یادگیری دانش‌آموزان و ارائه راه‌حل‌های مناسب و ممکن
  ۹. تهیه یا طراحی و ساخت مواد و وسایل آموزشی
  ۱۰. ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و ثبت و ضبط نتایج، گزارش فعالیت‌های آموزشی و ارائه بازخوردهای مناسب.
- بدیهی است، معلمان ارجمند می‌توانند براساس دانش و تجربه‌های شخصی خود نکات دیگری بر اصول و عملکردهای تدریس اضافه کنند. ولی نکته مهم این است که با صرف آگاهی از اصول و عملکردهای تدریس نمی‌توان معلمی فرهیخته و حرفه‌ای شد. بنابراین، انتظار می‌رود که معلمان عزیز به منظور تمرین و تسلط بر اصول و عملکردهای تدریس، یکدیگر را در محیط مدرسه یاری کنند. به باری خدای بزرگ در شماره آینده نشانه‌های تدریس خوب را مورد بحث قرار خواهیم داد.